

درس نهم

«رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌رس»

آموختنی‌ها

۱. آشنایی با زندگی دهخدا
۲. آشنایی با بزرگ‌ترین و جامع‌ترین فرهنگ‌نامه‌ی فارسی
۳. چگونگی گردآوری لغت‌نامه‌ی دهخدا، نحوه‌ی استفاده از فرهنگ لغت
۴. شناخت واژه‌های ساده و غیر ساده
۵. آشنایی با «علی‌اکبر دهخدا»، «باباطاهر» و «مصطفی‌علی‌پور» و آثار مهم آن‌ها
۶. شناخت راهکارهایی جهت درست‌نویسی و تقویت املا

جعبه‌ی کلمات

کلمات مترادف

دلبَر: محبوب، معشوق	خنجَر: ...
بر گزیدن: ...	داروندار: ...
تمدن: پیشرفت، شهرنشینی	رحمة الله: رحمت خدا بر او باد
بی: به لهجه‌ی همدانی؛ یعنی «باشد»	مُفَضَّل: ...
حاجت: ...	طرز: شیوه
مرحمت: لطف، مهربانی	مُتَوَن: جمع ...
غوطه‌ور: ...	نثر: نوشته‌ای که شعر نباشد.
طلب: خواسته، آرزو	طِب: ...
اجابت: ...	عَلامه: بسیار دانشمند
جاودانگی: همیشگی	به تدریج: کم کم
بذر دعا: دعا به بذر تشبیه شده	رحلت: ...
خوشا: ...	نحو: راه، شکل
مظلومیت: مورد ستم واقع شدن	مُعاصر: ...
نذر: ...	نقل کردن: بیان کردن، گفتن
سبز قامت: ...	هجر: جدایی، دوری

واژه‌های ساده و غیرساده

★ واژه‌ی ساده: به واژه‌ای گفته می‌شود که از یک جزء، ساخته شده باشد.

مثال: شاگرد. وطن. بزرگ

★ واژه‌ی غیرساده: به واژه‌ای گفته می‌شود که از دو یا چند جزء، ساخته شده باشد.

مثال: لغت‌نامه ← لغت + نامه

توجه: واژه‌های غیرساده خود به چند دسته تقسیم می‌شوند:

الف) همه‌ی اجزای آن معنی‌دار هستند. (اسم مرکب)

مثال: دعوت‌نامه ← دعوت + نامه

بیهوش ← بی + هوش

مهربان ← مهر + بان

ب) یک جزء معنی‌دار و یک یا چند جزء بی‌معنی دارد. (اسم مشتق)

مثال: سُستی ← سست + ی

جزء بی‌معنی

با ارزش ← با + ارز (ارزیدن) + ـش

جزء بی‌معنی جزء بی‌معنی

پ) دو یا چند جزء معنی‌دار و یک یا چند جزء بی‌معنی دارد. (اسم مشتق مرکب)

مثال: جمع‌آوری ← جمع + آور + ی

جزء بی‌معنی

داروندار ← دار + و + ن + دار

اجزای بی‌معنی

اگر به واژه‌ای نشانه‌ی جمع، افزوده شده باشد، برای تشخیص ساده و غیرساده بودن آن، ابتدا نشانه‌ی جمع را حذف می‌کنیم.

سال‌ها ← سال ← ساده (که اگر «ها» را برداریم «سال»، واژه ساده است).

نکته

املا دان

همیشه اعداد در متون املائی باید با حروف نوشته شود.

مثال: هفت آسمان، چهارده معصوم، بیست دقیقه

الف: جای خالی را با اعداد مناسب پر کن. (با توجه به درس رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌پرس)

(۱) دهخدا نزدیک چهل سال کوشش کرد و در این مدت حدود هشتاد نفر با وی همکاری داشته‌اند.

(۲) دهخدا در هشتاد سالگی پدرش را از دست داد.

(۳) هرگز غفلت نکرد مگر چند روز به خاطر درگذشت مادرش و چند روز به خاطر بیماری سختی که دچار شد.

(۴) هزاران جلد کتاب، که در مدت چهل و هشتاد سال با او سخن‌ها گفته بودند.

ب: جاهای خالی را با حروف صحیح پر کن.

(۱) از بستر بر می‌خاستم و چراغ روشن می‌کردم.

(۲) بی‌هیچ تاخیری جز دو روز رجعت مادرم تعجیل شد.

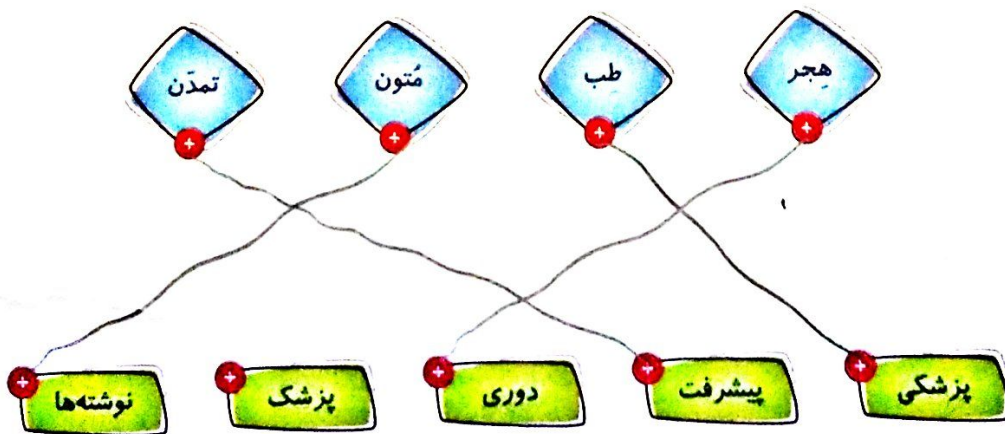
(۳) زهر هجری چشیده‌ام که می‌پرس.

(۴) همه گویند چون خدا یار منه چه حاجت کس.

تمرین

۱) معنی هر واژه را از میان کلمات داده شده، پیدا کن. (یک مورد، اضافی است).

۲) درستی ☒ و نادرستی ☒ جملات زیر را مشخص کرده و در صورت نادرستی، درست آن‌ها را بنویس.

الف: جمله‌ی: «نام را جاودانی نمی‌دیدم، به عدم شهرت طلبی دهخدا، اشاره دارد.» ☒

ب: منظور از «اسلحه‌ی تمدن جدید»، موشک است. ☒

پ: در ضرب‌المثل «کار نیکو کردن از پُر کردن است، پُر کردن؛ یعنی «لبریز کردن»». ☒

۳) به بیان تفاوت‌ها و شباهت‌های دو چیز پیشرفت و تمدن می‌گویند.

۴ ایات زیر را به نثر روان، بازگردان.

الف: ای نام تو رویده به گلدان لیم در مرحمت تو غوطه‌ور روز و شبم

ای نام تو رویده به گلدان لیم در مرحمت تو غوطه‌ور روز و شبم

ب: خوشا آنان که الله یارشان بی به حمد و قل هو الله کارشان بی

خوشا آنان که الله یارشان بی به حمد و قل هو الله کارشان بی

۵ واژه‌های ساده و غیرساده را مشخص کرده و در صورت غیرساده بودن، اجزای آن را تفکیک کن.

واژه	همکار	دانشمند	غفلت	کتابخانه	خاموش	سنگین	اطلاعات	بیماری
ساده			×			×	×	×
غیرساده	×	×		×	×			
اجزای واژه	همکار	دانشمند		کتابخانه	خاموش			

۶ جمع مکسر هر یک از مفردهای زیر را از متن درس «رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌رس» پیدا کن و بنویس.

مکسر	مفرد	مکسر	مفرد
مکسر	مفرد	مکسر	مفرد
مکسر	مفرد	مکسر	مفرد

۷ نام مؤلف هر اثر را در مقابل آن بنویس.

الف: ترجمه‌ی روح‌القوانین: میرزا محمدعلی...

ب: از گلولی کوچک رود: مصطفی علی...

۸ منظور از «آن سبز قامت» در شعر باران چیست؟

(امام زمان)

۹ گزینه‌ی درست را مشخص کن.

الف: کدام گزینه می‌تواند در ارتباط با ضرب‌المثل: «کار نیکو کردن از پر کردن است» باشد؟

- (۱) درس خواندن (۲) کار و تجربه (۳) انجام کارهای ثواب (۴) انجام هر کار، چندین مرتبه

ب: در میان واژگان زیر چند اسم غیر ساده وجود دارد؟

دار و ندار - تکاپو - سربازخانه - موعود - فیض - حضور - فراق - انواع

- (۱) دو تا (۲) یکی (۳) پنج تا (۴) سه تا

خوانش و پردازش

۱۰ حکایت زیر را خوانده و به سؤالات مربوط به آن پاسخ بده.

حکایتی را پرسیدند: «از سخاوت و شجاعت کدام بهتر است؟» گفت: «آن که را سخاوت است به شجاعت حاجت نیست.»

گلستان سعدی باب دوم

الف: منظور از «سخاوت» چیست؟

بخشندگی

ب: حکیم، سخاوت را برتر دانسته است یا شجاعت را؟

سخاوت

پ: ویژگی‌های فرد سخاوتمند چیست؟

بخشندگی - شجاعت - با اعتماد به نفس - با ایمان - مهربان

ت: دلیل بی‌نیازی فرد سخاوتمند به داشتن شجاعت، چیست؟

چون رستم سخاوتمند است به شجاعت نیازی ندارد.

علی اکبر دهخدا

دانشمند، لغت‌شناس و نویسنده‌ی معروف معاصر است. برخی آثار وی: لغت‌نامه، امثال و حکم، ترجمه‌ی «روح‌القوانین»، تصحیح «دیوان منوچهری» و تصحیح

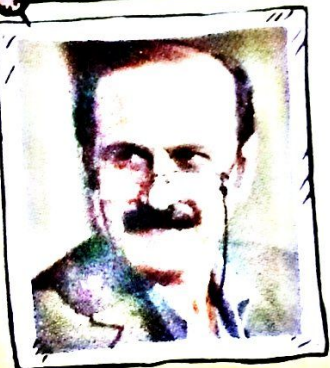

«دیوان حافظ»

باباطاهر عریان

از شاعران و عارفان (عارف: خدانشناس) ایرانی در قرن چهارم و پنجم هجری است. او اشعار خود را در قالب دو بیتی و با لهجه‌ی لری و همدانی سروده است.

مصطفی علی‌پور

نویسنده، شاعر و مدرّس معاصر است. برخی آثار وی: ساختار زبان شعر امروز، از گلوی کوچک رود، تا صبح دمان

خودارزیابی

خیلی خوب خوب قابل قبول نیاز به تلاش

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

با زندگی علامه دهخدا آشنا شدم.

می‌توانم متن و شعر باران را درست و روان و آهنگین بخوانم.

لغت‌نامه دهخدا و کاربرد آن را می‌شناسم.

تفاوت واژه ساده و غیر ساده را می‌دانم.

می‌توانم تمامی کلمات درس را درست بخوانم و بنویسم.

می‌توانم به تمام سؤالات درس پاسخ دهم.